

Marga León

Investigadora Ramón y Cajal, Institut de Govern i Polítiques Públiques (IGOP), Universitat Autònoma de Barcelona (UAB)

Joan Subirats

Catedràtic de Ciència Política, UAB, i investigador sènior associat

Europa, quant a projecte polític i social, aspira, des de la postguerra, a un concepte de ciutadania que transcendeixi la diversitat de models de ciutadania nacional ancorats en nocions territorialitzades i excloents de pertinença a una mateixa cultura. Des d'una altra perspectiva, discursos obertament transnacionals reivindiquen la universalitat dels drets humans com a principi organitzatiu d'una ciutadania europea. El Tractat de Roma del 1957 reconeix la lliure circulació de persones com un dels principis fundacionals de la Comunitat Europea. Aquest anhel de ciutadania europea des del seu mateix origen va implicar la seva renúncia. En primer lloc, el lliure moviment ha estat sempre subjecte al mercat laboral. Mentre el Tractat parlava de drets, la lliure mobilitat de treballadors europeus des de principis dels anys seixanta estava en realitat facilitant el flux massiu de migració econòmica des de l'Europa del sud cap a l'Europa del nord i central. La idea de ciutadania europea troba terra fèrtil sobretot quan el seu desenvolupament beneficia la integració econòmica i la consolidació del mercat únic. En segon lloc, els drets a Europa estan gairebé sempre subjectes a limitacions, que es justifiquen sobre la base de polítiques públiques i temes de seguretat, que solen estar circumscrites als estats nació. Malgrat els discursos globals, diferents models d'integració social han persistit i persisteixen a Europa.

Les onades migratòries recents poc o res tenen a veure amb els moviments migratoris tant intraeuropeus com extracomunitaris dels anys seixanta i setanta del segle passat. Les societats actuals de cada país, castigades per la Gran Recessió amb desequilibris greus tant en desigualtat com en participació en el mercat laboral, no estan disposades en igual mesura a donar oportunitats a aquells que vénen de fora com s'esdevenia a l'Europa de la plena expansió econòmica. A més, les mal anomenades polítiques multiculturals o d'integració, introduïdes per governs europeus per gestionar la diversitat resultat de la immigració, han creat no poques tensions i problemes. El fracàs d'aquestes polítiques a molts països europeus, tal com afirma Malik¹, ha animat, en general, la perillosa percepció que Europa pateix un excés d'immigració i una manca d'integració; percepció que difícilment es contraresta amb arguments sospesats de la necessitat de mà d'obra estrangera en poblacions

1. Kenan Malik. «The Failure of Multiculturalism». *Foreign Affairs*, vol. 94, núm. 2 (març-abril del 2015) (en línia) <https://www.foreignaffairs.com/articles/western-europe/2015-03-01/failure-multiculturalism>

envellides. Finalment, la capitalització del descontentament per part dels partits d'extrema dreta té a veure, en bona mesura, amb el fort desajust que existeix avui entre els grups socials més vulnerables i els grans partits polítics (el que Ford i Goodwin anomenen *left behind*²).

Si els contextos socials, econòmics i polítics no són equiparables, les respostes poden continuar romanent inalterades? És indubtable que per als països amb sistemes de benestar sòlids, l'obertura de les fronteres els enfronta a no pocs dilemes. La tradició de països com Suècia o Alemanya d'oferir asil a exiliats polítics es remunta a un moment històric en què el fet d'immigrar com a refugiat polític era una manera privilegiada de migració. El canvi, tant en la dimensió com en l'escala, obliga a revisar aquestes polítiques que no estaven pensades per al tipus d'eventualitats a què ara ens enfrontem. L'escala humanitària d'aquesta crisi difícilment podrà dependre de la molta o poca generositat dels estats de benestar europeus. Establir quotes que equilibrin una mica els esforços de cada país sembla un pas raonable però insuficient alhora. Les xifres de persones que transiten diàriament per diferents punts d'Europa (entre 10.000 i 20.000 segons Frontex) contrasten amb l'enorme dificultat de gestionar les peticions d'asil a cada país. Els tràmits administratius són clarament incapaços de gestionar aquesta crisi. És com si provéssim de buidar l'oceà amb una cullera.

A la Unió Europea es mana mirant només al que el mercat exigeix, complint així les seves bases fundacionals. Però els efectes d'aquesta lògica als països democràtics que la componen, erosionen i perverteixen la democràcia formalment existent. En una recent tesi doctoral, Clara Marquet relatava com el ministre socialista Guy Mollet va proposar el 1956 l'harmonització prèvia de les legislacions socials i fiscals com a condició anterior a la integració dels mercats. L'Informe Ohlin, elaborat per un grup d'economistes, va defensar la tesi contrària: la igualació de les polítiques socials no era necessària, ja que el mercat únic provocaria tal augment de la productivitat que comportaria automàticament una elevació progressiva i igualitària del nivell de vida. Així ho va recollir Paul-Henri Spaak i així es va fundar la CEE el 1957. Tenim mercat únic, moneda comuna, però desigualtat a cabassos.

El problema, tanmateix, és que ni amb l'Europa actual no podrem trobar sortida a l'ensorrament de les lògiques que van permetre crear els estats del benestar el 1945, ni sense Europa serà possible anar més enllà del resistencialisme autàrquic. L'Europa actual no està pensada per respondre a lògiques o dilemes que posin en joc les seves concepcions formalment democràtiques. No li preocupa cap tipus de desigualtat que no tingui a veure amb el que el mercat considera necessari per al seu funcionament. És a dir, la Unió Europea actua davant de qualsevol disposició nacional que perjudiqui la competència, que generi discriminació, que provoqui distorsions en la igualtat d'accés al mercat i a la lliure concurrència. Aquesta és la seva igualtat. Sense organismes internacionals dotats de voluntat política i els recursos necessaris per fer complir els Tractats que entre tots vam acordar, aquesta tragèdia humana continuarà beneficiant només les màfies que trafiquen amb la desesperació.

2. Robert Ford y Matthew Goodwin. «Understanding UKIP: Identity, Social Change and the Left Behind». *The Political Quarterly*, vol. 85, núm. 3 (2014), p. 277-284.